Экономикӑпа общество аталанӑвӗнче пӗлӳ пӗлтерӗшӗ ӳссех пырать. Ҫакна шута илсе юлашки ҫулсенче ҫӗршывра вӗренӳ тытӑмне ҫӗнетсе улӑштарас, пысӑк квалификациллӗ специалистсем хатӗрлессине ҫӗнӗ шая ҫӗклес тӗлӗшпе курӑмлӑ ӗҫсем туса ирттерчӗҫ. Ҫӗнетӳ ӗҫне И.Н.Ульянов ячӗллӗ Чӑваш патшалӑх университечӗ те ырласа йышӑннине, тӗллевлӗн пурнӑҫа кӗртсе пынине, ытти аслӑ шкулшӑн тӗслӗх пулнине палӑртмалла. Кӑҫалхи кӑрлачӑн 25-мӗшӗнче Раҫҫей Федерацийӗн Правительствин Председателӗ В.В.Путин кунти студентсемпе тӗл пулнӑ вӑхӑтра каланӑ сӑмахсем те ҫакна тӳрремӗнех ҫирӗплетеҫҫӗ: «Сирӗн университет паллӑ, тухӑҫлӑ, специалистсем хатӗрлес шай пысӑк университетсен шутне кӗрет».

Республикӑри тӗп аслӑ шкул паян мӗнле сывлать, мӗнле аталану ҫул-йӗрне мала хурать? Ҫак ыйтусемпе университет ректорӗпе В.Г.Агаков профессорпа калаҫатпӑр.

В.Г.Агаков Етӗрне районӗнчи Ҫуткассинче ҫуралса ӳснӗ. Палтайри вӑтам шкултан вӗренсе тухнӑ, унтан Мускаври М.В.Ломоносов ячӗллӗ патшалӑх университетӗнче «Астрономи» специальноҫпа пӗлӳ илнӗ. Совет ҫарӗнче лейтенант званийӗпе хӗсметре тӑнӑ. 1975 ҫулта Чӑваш патшалӑх университетӗнче ӗҫлеме пуҫланӑ. 1976-1979 ҫулсенче Мускав патшалӑх университечӗн аспирантуринче «Астрофизика» специальноҫпа /«Математикӑллӑ астрофизика» специализаци/ вӗреннӗ. 1987 ҫултан пуҫласа паянхи кунччченех аслӑ математика кафедрине ертсе пырать. 1992 ҫулта никӗсленнӗренпех пулас инженерсен шкулӗн ертӳҫи. Тӗрлӗ ҫулта вӑл инженерсен никӗс хатӗрлевӗн факультечӗн, математика факультечӗн деканӗ, тӗнче ҫыхӑнӑвӗсем енӗпе, вӗренӳ енӗпе ӗҫлекен проректор, 2001-2009 ҫулсенче университетӑн йышӑну комиссийӗн яваплӑ секретарӗ пулнӑ.

В.Г.Агаков профессор - 175 ӑслӑлӑх, вӗренӳ, методика ӗҫӗсен /ҫав шутра 30 ытла монографи, вӗренӳ, справка пособийӗ/ авторӗ, университетра тухса тӑракан «Математические модели и их приложения» ӑслӑлӑх сборникӗн никӗслевҫи тата тӗп редакторӗ.

2010 çулхи кăрлачăн 12-мĕшĕнчен ăна Раççей Федерацийĕн Вĕренӳ агентствин хушăвĕпе И.Н.Ульянов ячĕллĕ Чăваш патшалăх университечĕн ректорĕ пулма çирĕплетнĕ.

— Всеволод Георгиевич, эсир университета малалла аталантармалли анлă программа хатĕрленĕ. Унăн тĕп тĕллевĕсемпе паллаштарсан аванччĕ.

— Вĕренӳ енĕпе илес тĕк пирĕн тивĕç - професси ăсталăхĕпе палăрса тăракан, конкуренцие тӳсĕмлĕ, çĕнĕлле шухăшлакан специалистсем хатĕрлесси. Ăслăлăх-тĕпчев ĕçĕнче - Чăваш Енпе Раççей регионĕсен аталанăвĕшĕн пĕлтерĕшлĕ никĕс тата хушма ăслăлăх тĕпчевĕсем ирттересси. Социаллă пурнăçпа экономика ĕç-хĕлĕнче чи кирли преподавательсене, сотрудниксене, студентсене социаллă хӳтлĕхпе тивĕçтересси тесе шутлатăп.

Паллах, пурлăхпа техника никĕсне çирĕплетсе пымалла, унсăрăн паха специалистсем хатĕрлеме май çук.

Тата университетра çынлăх туйăмне сарас килет. Пурте пĕр сывлăшпа, университет сывлăшĕпе сывласа, пĕлĕве, вĕренĕве, профессионализма, чыслăха, йĕркелĕхе, кашнине - вăл преподаватель-и, сотрудник-и е студент-и, тирпейлӳçĕ-и - хисеплесе пурăнччăр.

Мĕн авалтанпах кирек мĕнле университет та демократи шайĕ пысăк пулнипе палăрса тăнă. Çавна май эпĕ Тĕрĕслĕхе сасăласа палăртманнине чунран ĕненетĕп. Ăна сӳтсе явса, тавлашса çирĕплетеççĕ. Çак тапхăрта кашниех хăйĕн шухăшне, вăл пуçлăх шухăшĕпе килĕшсе тăмасан та, калама пултарать. Анчах йышăну тунă пулсан ăна кашнинех пĕр сăмахсăр пурнăçламалла. Ку - администрацин ертсе пымалли тытăмĕн тĕп элеменчĕ. Университета ертсе пымалли уçăмлă вертикаль йĕркелемелле - кашни çын хăйĕн тивĕçĕсене уçăмлă пĕлсе тăтăр. Ректор тивĕçне пурнăçлама тытăнсан эпĕ мĕн пур подразделени ĕçне мĕнле йĕркеленипе паллашрăм, ĕç коллективĕсемпе тĕл пултăм. Мĕн палăрчĕ-ха? Сотрудниксенчен хăшĕ-пĕри хăйĕн должноç тивĕçĕсен шутне мĕн кĕнине те пĕлмест иккен.

— Çирĕпрех ыйтма тивет-тĕр?

— Кашниех йĕркене çирĕп пăхăнма тивĕçлĕ, хăйĕн участокĕнчи ĕçшĕн ертӳçĕсенчен çирĕпрех ыйтма пуçлатпăр. Ертӳçĕн явапллă, объективлă кăна мар, чăн-чăн профессионал, аналитик, стратег, çĕнĕлле шухăшлакан çын пулмалла. Паян пурнăç пысăк хăвăртлăхпа малалла каять. Енчен те ертӳçĕ çак хăвăртлăха ĕлкĕрсе пыраймасть, çĕнĕлле ĕçлеме вĕренеймест е ӳркенет тĕк çав вырăнта ĕçлеме те пултараймасть. Аталанура кирек мĕнле чарăну та каялла чакнине пĕлтерет. Шел те, пирĕн çĕнĕ технологисемпе туслах мар пуçлăхсем те пур-ха. Çавăнпа кашни подразделени ертӳçи умне çакăн пек тĕллев лартрăмăр - вĕсен вĕренӳ çулĕ вĕçленнĕ тĕле компьютерпа ĕçлеме вĕренсе çитмелле. Пултараймасан должноçран кайма тивет. Тата университета ертсе пырас тытăма автоматизацилес ĕçе пуçăннине те асăнмалла. Ăна университетăн ятарлă ăслăлăх ушкăнĕ хăй вăйĕпе пурнăçлать.

— Çĕршыври наци тĕпчев университечĕсен иккĕмĕш конкурсне хутшăнни пирки мĕн калама пултаратăр?

— Çĕнтерӳçĕсен йышне лекеймерĕмĕр. Анчах ку алă усса лармалли сăлтав мар. Конкурс эксперчĕсем питĕ çирĕп ыйтнине, университетсен тĕрлĕ енлĕ аталанăвне юлашки виçĕ çулхи кăтартусем тăрăх хакланине те палăртмалла. Пирĕн ăслăлăх тĕпчевĕсем тĕлĕшпе çитĕнӳсем пур-ха. Конкурса хутшăнни вара хăйне евĕр опыт пухма май пачĕ теме юрать. Малалла ĕçлетпĕр. Нумай пулмасть университетăн пĕчĕк предприятийĕсенчен пĕри Раççейĕн пĕр миллион тенкĕлĕх грантне выляса илчĕ. Пĕлтĕр, Лев Пантелеймонович Кураков ректор пулнă чухне, Ученăй канаш йышăнăвĕпе йĕркеленĕ паха технологисен тата наноматериалсен ăслăлăх-вĕренӳ инноваци комплексĕ хăватсене ӳстерсе пырать. Сăмах май, паян университет президенчĕпе Л.П.Кураковпа алла-аллăн, пĕр-пĕрне пулăшса, федерацин «Аслă тата аслă шкул хыççăнхи професси пĕлĕвĕ çинчен» саккунĕпе тата ЧПУ уставĕпе килĕшӳллĕн тивĕçсене пайласа ĕçлетпĕр.

— Паян çамрăк специалистсене ĕçе вырнаçма йывăр. Ĕç паракансем вĕсен професси пĕлĕвĕн шайĕ çителĕксĕр тесе палăртаççĕ. Мĕншĕн çапла-ха?

— Ыйту çивĕчлĕхĕ вĕрентӳ пахалăхĕпе кăна çыхăнман. Теорие практикăпа тĕллевлĕ çирĕплетсе пымалла. Тĕслĕхрен, инженерсем хатĕрлеме лайăх пурлăх никĕсĕ кирлĕ.

Ӑна пуянлатма тӑрӑшатпӑр-ха: пӗрремӗш кварталта кӑна техника туянма ҫур миллион ытла тенкӗ уйӑртӑмӑр. Анчах ҫӗнӗ йышши паха оборудованиллӗ предприятисемпе ӑҫтан танлашӑн? Ҫавӑнпа малта пыракан предприятисемпе студентсене вӗсем патӗнче ӗҫе хӑнӑхтарма килӗшӳсем тӑватпӑр. Пирӗн «ЭЛЕКТРО» холдинга кӗрекен «ВНИИР» акционерсен уҫӑ пӗрлӗхӗпе, «Экра» НПП тулли мар яваплӑ пӗрлӗхпе ҫыхӑну ҫирӗп - вӗсен пуҫлӑхӗсем университет кафедрисене ертсе пыраҫҫӗ, сотрудниксенчен чылайӑшӗ вӗрентӳ ӗҫне хутшӑнать. Кашни факультетӑн ҫак мелпе анлӑ усӑ курмалла, ӗҫ параканпа специалистсем хатӗрлес ыйтусене пӗрле татса пама тӑрӑшмалла. Ку тӗлӗшпе малалла ӗҫлетпӗр. Ҫу уйӑхӗн 13-мӗшӗнче «Трактор завочӗсем» концерн», «Хурҫӑн ӑслӑлӑх-тӗпчев институчӗ» акционерсен уҫӑ пӗрлӗхӗ, Чӑваш Республикин Промышленноҫпа энергетика министерстви тата Чӑваш патшалӑх университечӗ пӗрле ӗҫлесси ҫинчен тӑватӑ енлӗ килӗшӗве алӑ пусрӗҫ.

Тепӗр мел - предприяти е организаци саккасӗпе специалистсем хатӗрлесси. Диплом илнӗ хыҫҫӑн выпускник хӑйне вӗренме янӑ предприятие таврӑнать, ӑна ӗҫ вырӑнӗпе тивӗҫтереҫҫӗ. Питӗ меллӗ меслет. Манӑн шухӑшпа, бюджет мелӗпе пӗлӳ илекен студентсене валли те патшалӑх вӗсемшӗн тӑкаклакан укҫа-тенке ӗҫлесе татмалли йӗрке пулмалла, направленипе ӗҫе яма тытӑнмалла.

— Всеволод Георгиевич, Чӑваш патшалӑх университечӗ чӑваш ачисене паха пӗлӳ илме пулӑшас тӗлӗшпе мӗнле ӗҫлет?

— 18 ҫул каяллах, ун чухне эпӗ инженерсен никӗс хатӗрлевӗн факультечӗн деканӗччӗ, ял ачисене хуларинчен кая мар пӗлӳ илме май туса парас шухӑш ҫуралчӗ. Ҫак тӗллевпе республикӑри кашни район центрӗнче аслӑ шкул умӗнхи хатӗрлев центрӗсем уҫрӑмӑр. Унта университет преподавателӗсем шкул ачисемпе тӗп предметсемпе - математикӑпа, физикӑпа, химипе, биологипе, ют чӗлхепе, ыттисемпе - хушма занятисем ирттереҫҫӗ. 18 ҫул хушшинче ҫак центрсенче 30 пине яхӑн шкул ачи пӗлӳ илнӗ. Чылайӑшӗ ҫӗршыври аслӑ шкулсене, ҫав шутра пирӗн университета, вӗренме кӗнӗ.

Ҫак ӗҫӗн витӗмӗ пысӑк. Пӗрремӗшӗнчен, шкул ачисен пӗлӳ шайӗ ӳсет, ку ял ҫамрӑкӗсенчен чылайӑшне аслӑ шкула кӗме ҫул уҫса парать. Танлаштарма: 1990 ҫулта университетӑн пӗрремӗш курсӗнче вӗренекен студентсен 19 проценчӗ кӑна ялтанччӗ, халӗ - 51-53 процент. Ку - ялпа хула ачисене социаллӑ пӗр танлӑхпа тивӗҫтернин палли. Тепӗр тӗрлӗ ӗҫ - ытти регионти чӑваш диаспорипе ҫыхӑну тытни. Тюмень, Ульяновск облаҫӗсемпе, Тутарстанпа, Пушкӑртстанпа, ытти регионпа тунӑ килӗшӳсемпе специалистсене тӗллевлӗ хатӗрлетпӗр. Тутар, Пушкӑрт республикисенче, Ульяновск облаҫӗнче пирӗн представительствӑсем ӗҫлеҫҫӗ. Вӗсене, тӗпрен илсен, ҫак

регионсенче пурăнакан чăваш ачисене Чăваш патшалăх университетне кĕме пулăшас тĕллевпе йĕркеленĕ. Тутарстанри Анат Камăри чăваш наци гимназийĕпе чылай çул çирĕп çыхăну тытатпăр. Пирĕн профессорсемпе преподавательсем унта вĕренӳ çулĕ тăршшĕпех лекцисем вулама кая-кая килеççĕ. Гимназирен университетăн тĕрлĕ факультетне çулсерен 10-15 çамрăк вĕренме кĕрет.

— Пĕрремĕш курса паян мĕнле çамрăксем килеççĕ? Патшалăхăн пĕрлехи экзаменĕ вĕсен пĕлĕвне тĕрĕс хаклать-и?

— ППЭ идейи лайăх. Ăна Раççейри мĕн пур вĕренекен пĕлĕвне объективлă, никама пăхăнмасăр, пахалăхлă хаклас тĕллевпе йĕркеленĕ. Çак виçĕ паллăна пĕтĕмпех пурнăçа кĕртес пулсан ППЭне никам та хирĕçлемĕччĕ. Анчах пурнăç теорирен кăткăсрах-çке. Патшалăхăн пĕрлехи экзаменне йышăнакан комисси объективлă пулсан та пурте пĕр-пĕринпе çыхăннă, чылайăшĕ пĕр-пĕрне пĕлет. Çак условисенче ППЭн виçĕ пахалăхне шайлашура тытма йывăр. Пирĕн республикăра Патшалăхăн пĕрлехи экзаменĕнче вĕренекенсен пĕлĕвне объективлă, никама пăхăнмасăр, пахалăхпа хаклас тĕлĕшпе питĕ нумай тунине палăртса хăвармаллах. Анчах вĕренӳ пахалăхĕ чакса пынине те асăнмалла. Хăш чухне шкул программи тăрăх вĕрентесси ППЭне хатĕрленессине çаврăнать. Ку вара логика шухăшлавне чухăнлатать. Юлашки çулсенче пĕрремĕш курс студенчĕсенчен чылайăшĕ математикăри ансат япаласене те чухламаннине хăнăхса пыратпăр теме те пулать. Пуринчен те ытларах шкул пĕтерекен çамрăксем тĕрĕс çырма, хăйсен шухăшне уçăмлă палăртма пултарайманни тĕлĕнтерет. Ман шухăшпа ку вĕсем кĕнеке пачах вуламаннипе е питĕ сахал вуланипе çыхăннă. Эпир шкулта вĕреннĕ чухне пĕлĕвĕн тĕп çăл куçĕ кĕнеке пулнă. Халĕ унран илĕртсе каякан нумай: компьютер, телевизор...

— Лару-тăрăва лайăхлатма пулать-и?

— Вĕрентекен статусне ӳстермелле. Çак категорири çынсен ĕçне патшалăх, общество тивĕçлипе хакламанни вĕрентӳ пахалăхне те витĕм кӳрет. Учителĕн те, аслă шкул преподавателĕн те шалу питĕ пĕчĕк. Çавна пула кадрсен ыйтăвĕ, уйрăмах техника специальноçĕсемпе, çивĕчленме пултарать. Ăслă, пултаруллă çамрăксем тĕрлĕ фирма-компанире аслă шкул преподавателĕсенчен чылай ытларах ĕçлесе илеççĕ.

— Университетра ĕçлекенсен шалăвне ӳстерме палăртатăр-и?

— Пĕлтĕрхи кăрлачăн 1-мĕшĕнчен пуçласа çĕршыври чылай бюджет организацийĕ пекех университет та ĕçшĕн çĕнĕлле тӳлемелли тытăм çине куçрĕ. Анчах унта шута илмен хăш-пĕр çитменлĕхе асăрхарăмăр. Аслă преподаватель шалăвĕ тирпейлӳçĕ шалăвĕпе танлашни тĕрĕс мар паллах. Çавна май кăçал çĕнĕлле тӳлемелли тытăма пурнăçа кĕртекен ĕç ушкăнĕпе пĕрле унта хăш-пĕр хушăмсем кĕртрĕмĕр. Кĕскен каласан ĕçченĕн должноç шалăвĕ çумне хушакан хавхалантару тӳлевĕсем икĕ пайран тăракан пулаççĕ. Яланхи - сахалтан та çулталăка, улшăнса тăраканнине ĕçри ӳсĕмсене кура кашни уйăхра çирĕплетеççĕ, вăл шалуран темиçе хут пысăкрах пулма пултарать.

— Çапах юратнă ĕçе укçапа кăна виçейĕн-ши?

— Çук паллах. Нимĕнрен те ытларах çĕннине тĕпчес, пĕлес, ӳсес, аталанас ăнтăлупа пурăнакан çын та сахал мар. Ку - вĕсен пурнăç йĕрки. Аслă тата вăтам вĕренӳ тытăмĕ çакăн пек çынсем çинче тытăнса тăрать. Нумай пулмасть «Çулталăк учительне» чысласа ирттернĕ уява хутшăнтăм. Ăслă, ăста, çамрăк, хитре вĕрентекенсене курма питĕ кăмăллă пулчĕ. Пултаруллăскерсене укçаллăрах ĕçе те илĕччĕç. Анчах вĕсемшĕн чи хакли - ачасем, педагогика, тăван шкул.

— Манăн шухăшпа Агаковсен ĕç династине те çак йыша кĕртме пулать.

— Атте Георгий Афанасьевич вырăс чĕлхипе литературин учителĕ пулнă, шел, эпĕ çиччĕре чухнех çĕре кĕчĕ. Асаттен тăванĕ Яков Ананьевич /Чăваш халăх писателĕн Леонид Агаковăн ашшĕ/ шкулта вĕрентнĕ. Аппа та вырăс чĕлхипе литератури учителĕ пулнă. Анне Мария Васильевна 40 çул пуçламăш классемпе ĕçлерĕ, ЧАССР Аслă Канашĕн депутачĕ те пулчĕ. Питĕ ĕçчен, çĕннине пĕлме ăнтăлакан çын. Халĕ вăл 91 çулта пулин те вĕренме, аталанма тăрăшать.

— Всеволод Георгиевич, сире кĕнекепе ачаран туслашма Л. Я. Агаков писатель произведенийĕсем те витĕм кӳнех ĕнтĕ...

— Манăн аттепе Леонид Яковлевич икĕ сыпăкри тăвансем. Вĕсем пĕрле ӳснĕ, питĕ туслă пулнă. Леонид Яковлевич пирĕн пата час-часах пырса çӳретчĕ. Эпĕ вăл çыравçă

хушма ят илнĕ пирки мĕн каланине лайăх ас тăватăп. «Хамăн хушаматран та, произведенисенчен те вăтанмалли çук, мана хушма ят кирлĕ мар», - тетчĕ. Çирĕп кăмăллă, чыслăха хаклакан, тӳрĕ калакан, шӳтлеме юратакан çынччĕ. Леонид Агаков чăваш ачисемпе çамрăкĕсемшĕн çăлтăр пулнă. Пин-пин ача унăн Тăван çĕршыва юратма, çынлăха хаклама вĕрентекен произведенийĕсене вуласа ӳснĕ. Паллах, эпĕ те унăн кĕнекисене сывлăш çавăрмасăр тенĕ пек вуланă, вăл каланисене тимлесе итленĕ. Юратнă кĕнекесен шутĕнче - Э.Л.Войничăн «Пăван» романĕ те. Ăна шкулта вĕреннĕ чухне чăвашла вуланăччĕ, университет пĕтернĕ хыççăн оригиналра акăлчанла вуласа тухрăм. Юратнă роман паян та манăн ĕç пӳлĕмĕнчи çӳлĕк çинче. Математикăпа ăслăлăх ĕçĕсене вулатăп, вĕсем шухăшсене йĕркене кĕртме пулăшаççĕ. Паллă çынсен шухăшĕсен пуххисене, Омар Хайямăн сăввисене час-часах алла илетĕп. Хăш чухне чуна уçса трактатсем, афоризмсем çыратăп. Кĕнеке пурнăçа пуянлатать, ăс-тăна аталантарать. Шел, паян çакна ачасемпе çамрăксенчен чылайăшĕ ăнланмасть.

— Кăмăллă та тĕплĕ калаçушăн тав сире, Всеволод Георгиевич.

Вулакансене университет пурнăçĕпе паллаштарсах тăрăпăр. Ректорпа хăйĕнпе те çыхăнма пулать. Вăл халăх валли хăйĕн электрон ешчĕкне —   agakov@chuvsu.ru Данный адрес e-mail защищен от спам-ботов, Вам необходимо включить Javascript для его просмотра.   — уçнă. Унта университетăн old.chuvsu.ru сайчĕ урлă кĕрсе кирек кам та аслă шкул пирки ыйту пама пултарать.

Алина ЛУКИЯНОВА.
Хыпар, 111 (25516) , 2010.06.03.